

RAZGOVOR ▶ Smiljana Leinert Novosel, dekanica Fakulteta političkih znanosti S

U stranačkim bitkama RAVNOPRAVNOS

Silvana ORUČ IVOŠ

I ako se prijašnjih godina uoči izbora barem deklarativno otvaralo pitanje zastupljenosti žena na stranačkim listama, ova će kampanja, čini se, proći i bez toga. Štoviše, opći je dojam da nikad nije bilo manje žena na listama, pogotovo na čelnim mjestima. O tome, ali i o položaju žena u Hrvatskoj za *Vjesnik* govori Smiljana Leinert Novosel, dekanica Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, koja se godinama, među ostalim, bavi i tzv. ženskom problematikom.

Čini se da su godine kad se pred izbore automatski pričalo o zastupljenosti žena iza nas?

- Devedesetih su brigu o ravnopravnosti spolova otvarale socijaldemokratske stranke koje su podržavale moderne društvene vrijednosti. One su inzistirale na obliku društvene intervencije, npr. ženskih kvota, dakle svjesno su se borile za porast broja žena u političkom odlučivanju. Istodobno, stranke liberalne provenijencije nisu bile protiv žena u politici, ali su smatrale da žene trebaju biti zastupljene onoliko koliko se same uspiju izboriti. I očekivano, stranke koje su bile tradicionalne, imale su i najmanje žena na razinama gdje se odlučuje.

Nakon deset godina višestranačja dogodilo se nešto zanimljivo. Socijaldemokracija je ostala na istoj razini, centrističke stranke počele su voditi računa o ženama i prihvaćati unutarstranačke kvote. Isto se s vremenom dogodilo i u tradicionalističkim strankama. Svi su počeli shvaćati da je ravnopravno sudjelovanje žena u političkom odlučivanju u središtu pažnje razvijene Europe i da biti protiv toga znači ne shvaćati karakter europske demokracije. Način ostvarenja tog cilja ne može se prepustiti stihiji i slučaju, nego ga valja usmjeravati. Proces europeizacije zemalja koje još formalno nisu članice Europske unije, kao što je Hrvatska, pretpostavlja preuzimanje modernijih društvenih vrijednosti u koje se ubraja i ravnopravnost spolova. Danas, pak, i na tom planu možemo registrirati pojavu koju je moj kolega Damir Grubiša nazvao političkom mimikrijom, a svodi se na to da često od Europe preuzimamo rješenja i

modele a pritom ne provodimo nikakvu raspravu. Odnosno, ne propitujemo kako se oni uklapaju u našu političku kulturu. Zato imamo stalni raskorak između opredjeljenja i zakonskih rješenja s jedne strane i svakodnevne prakse s druge. Štoviše, on često svjedoči o još nedovoljnom osvještavanju ljudi da se s riječi okrenu djelima.

U Europi to funkcionira?

- Ta se praksa sporo probija i u razvijenim europskim zemljama. I tamo postoje odstupanja između opredjeljenja i prakse, ali u manjoj mjeri. Mi smo od njih prihvatili sve preporuke, donijeli Zakon o ravnopravnosti spolova, uskladili s njime ostale zakone, donijeli nacional-

nog čovjeka na pragu 21. stoljeća. Isti ti ljudi u svojim obiteljima još se često ponašaju prema stereotipima, odnosno vrlo tradicionalno.

To je nerješiv problem?

- Male su šanse da se ta situacija brzo izmijeni. Najnovije istraživanje iz 2006. prezentirano na međunarodnom kongresu politologa u Japanu pokazalo je različite nalaze o spolnoj, odnosno rodnoj ravnopravnosti žena u svijetu. Ima zemalja u kojima je broj žena u parlamentima neočekivano vrlo visok, negdje i iznad 40 posto. No kad pogledate koje su to zemlje, dolazite do gotovo nevjerovatnog nalaza. To su nerazvijene zemlje juga Afrike, Tanza-

U sadašnjoj predizbornoj kampanji vidljivo je iz medija da su političarke rijetke iznimke. Čak i nositeljice liste jedva dođu u medije. Ako bi se prosuđivalo po tome, teško da bi se za koju stranku moglo reći da je europska

ni politiku, ali usprkos svemu, bojim se da ćemo ovaj put na izborima imati vrlo skromne efekte kad se govori o ženama na najvišoj razini političkog odlučivanja.

Zašto je to tako?

- Mnogo je brže i jednostavnije prihvatiti neko rješenje i reći da se s tim slažete. S druge strane, mnogo je mukotrpniji rad s ljudima i usađivanje nekih novih vrijednosti, u ovom slučaju o ravnopravnosti spolova. Ljudi se u javnosti uglavnom ponašaju u skladu s onime što se od njih očekuje pa kreiraju o sebi dojam moder-

nija, Ruanda, Mozambik. S druge strane, u izrazito ekonomski naprednom Japanu u parlamentu sjedi tek devet posto žena. I razvijene europske zemlje imaju manju zastupljenost žena od očekivane. Stoga se postavlja pitanje je li održiva teza prema kojoj stupanj zastupljenosti žena u parlamentu može biti indikator razvijenosti neke zemlje. Na prvi pogled bismo rekli da ne može. Postotak žena u parlamentu očito nije odraz kvalitete demokratskog života, već posljedica mjera i intervencija u društveni proces, odnosno uvođenja kvota. Slabije razvijene zemlje lakše prihvaćaju ideju uvođenja kvota. S druge strane, u demokratski i gospodarski razvijenim zemljama uvođenje kvota ide puno teže. Francuska čak u ustavu ima obvezu spolnog pariteta u parlamentu, ali nikako da ga ostvari. Jedva su došli i do 12 posto zastupljenosti žena. Stranke radije plaćaju kaznu nego da stave više žena na liste. Zemlje G8 ne dosežu niti razinu od 25 posto žena u parla-

Postoje tipovi kultura koji ne stimuliraju žene da se uključe u bilo kakvo djelovanje izvan doma, dok ih druge, istina mnogo rjeđe, potiču. Kod nas dominira shvaćanje da angažman ne treba braniti, ali da on mora ovisiti o kapacitetima pojedine žene. Dakle, sve se svodi na osobnu odluku

Sveučilišta u Zagrebu

nitko ne misli na ST SPOLOVA

BERNARD ČOVIĆ

mentu. Pogledajmo naše susjedstvo. Slovenija koja je osjetno razvijenija od nas, a jedva je prije tri godine dostigla razinu od 13 posto žena u parlamentu. BiH je pak osjetno nerazvijenija od nas, a ima isti postotak kao mi - nešto iznad 21 posto. Razlog za to je što u BiH postoji međunarodna intervencija i nametnute kvote. Dakle, proizlazi da u analizama ne možemo direktno povezivati ekonomski razvoj i postotak žena na vlasti. Tek kad bismo isključili djelovanje kvota, zastupljenost žena bila bi odraz kvalitete demokratskog života.

U cijeloj priči iznimka su skandinavske zemlje koje su i razvijene, ali imaju i visoku zastupljenost žena. Ono što najznačajnije djeluje na zastupljenost žena, a to pokazuju istraživanja, jest kulturološka komponenta. One kulture u kojima dominiraju egalitarne društvene vrijednosti i egalitarni pristup rješavanju problema među spolovima, imaju i više postotke žena. U zemljama u kojima dominira tradicionalni model situacija je obrnuta. Dakako, ne treba zanemariti utjecaj političkih i strukturnih čimbenika. Oni mogu konkretno utjecati na pad ili porast zastupljenosti žena, ali pokazuje se ne znatno.

Slušajući te podatke, netko bi mogao zaključiti da je možda pitanje ravnopravnosti spolova donekle nametnuto i da ono nema nikakve veze s razvojem zemlje. Odnosno zaključiti da demokratski, ekonomski i kulturno najrazvijenije nemaju veliku zastupljenost žena, pa ipak lijepo žive.

- Mnogo ljudi postavlja slična pitanja. Ipak, teoretičari demokracije ističu brojne argumente za uključivanje žena u donošenje političkih odluka. Spomenimo makar jedan - onaj koji govori da je ignoriranje intelektualnih i iskustvenih kapaciteta više od polovice stanovništva kad je riječ o ključnim društvenim procesima naprosto disfunkcionalno za svaku demokraciju. U većini zemalja svijeta nema dvojbe trebaju li žene sudjelovati u odlučivanju ili ne. Ono što se naglašava jest da žene imaju politička prava kao i muškarci i da ih naprosto moraju moći realizirati na svim političkim razinama.

Zbog čega žene nisu aktivnije u političkom životu?

- Brojni su odgovori. Postoje tipovi kultura koji ne stimuliraju žene da se uključe u bilo kakvo djelovanje izvan doma, dok ih druge, istina mnogo rjeđe, potiču. Kod nas dominira shvaćanje da angažman ne treba braniti, ali da on mora ovisiti o kapacitetima pojedine žene. Drugim riječima, sve se svodi na osobnu odluku. Ako neka žena može »vući« obiteljske i profesionalne obveze, a još ima afiniteta za političko djelovanje, to je onda isključivo

vo njena odluka i njene obitelji. Mogu li to sve žene? Istraživanja su pokazala da ne mogu sve žene biti uspješne političarke. Za to je »zaslužan« tzv. aktivistički sindrom, odnosno, kombinacija crta ličnosti i tipa socijalizacije pa i one političke kojoj su bile izložene u mladosti. Njega je lako prepoznati po tome što takve osobe u svim fazama života pokazuju aktivan odnos prema zbivanjima, znatno želju, uključenost, pa tako ulaze i u politiku.

Tko uspješnim ženama stvara veće prepreke: druge žene ili muškarci?

- Iskreno, ne znam odgovoriti na takvo pitanje. Praksa je pokazala i jedno i drugo. Ipak, kolegice koje su na istaknutim položajima, često kažu da su muškarci bili skloni rješavanju svih problema i da su s njima uspješno surađivale i imale njihovu podršku. Istodobno, kažu

na sebe'. Dakako, ima i onih koji se iskreno dive ženi koja ima obitelj i profesiju, ali takvi su rijetki.

Možda je to razlog što domaći političari sve manje stavljaju žene na liste?

- Razmišljala sam o tome i došla do zaključka da se nama sada događa ono što i europskim zemljama. Kad se vode prave stranačke bitke, problematika ravnopravnosti spolova ne pada nikome na pamet. Stranačko vodstvo daje zadnju riječ o listama i ako ne postoje stranački mehanizmi i procedure koje se mora poštovati, ne može se očekivati mnogo žena na listama. Ako stranačko vodstvo ne stavi žene na prva mjesta na listama naizmjenično s muškarcima ili nekako drukčije, glasači ne mogu ništa. Najsigurnije je prihvatiti kvote najprije na razini stranke, a onda na razini parlamenta. Dakako,

Slabije razvijene zemlje lakše prihvaćaju kvote nego one demokratski i gospodarski razvijene. Francuska čak u ustavu ima obvezu spolnog pariteta u parlamentu, ali nikako da ga ostvari. Stranke radije plaćaju kaznu nego da stave više žena na liste

da ih druge žene nisu podržavale i da su zbog ljubomore pokušavale smanjiti njihove mogućnosti prilikom izbora i slično. Ali to je stara priča o ženskoj solidarnosti. Tu su muškarci sasvim drukčiji.

Moj dojam je da i društvo istaknute žene još doživljava kao strano tijelo. Nije rijetkost da se takve žene optužuje kako su zbog karijere zanemarile obitelj?

- Percepcije su različite. Prema istraživanjima, žene koje uspješno kombiniraju profesionalni i privatni život, mnogi doživljavaju kao preambiciozne osobe koje svoju obiteljsku priču podređuju osobnom uspjehu i želji da napreduju. Čest je slučaj da ih svrstavaju u kategoriju »superžena« s dosta ironije. Poneki uspješne žene prepoznaju i kao »žene žrtve« pa kažu: "Ta je žena sve natrpala

ko, uz uvjet da ih svi primjenjuju.

Kakvo je stanje u hrvatskom zakonodavstvu u pogledu toga?

- Imamo Zakon o ravnopravnosti spolova koji navodi da na listama ne može biti manje od 40 posto jednog spola. Našim listama pokazujemo da ne poštujemo zakon.

Ali nema sankcija?

- Nema. U svijetu postoje sustavi nagrade ili kazne, ali čest je slučaj, kao u već spomenutoj Francuskoj, da radije plaćaju kazne nego da stavljaju žene na listu. U sadašnjoj predizbornoj kampanji vidljivo je iz medija da je političarki vrlo, vrlo malo. One su rijetke iznimke. Čak i nositeljice liste jedva dođu u medije. Ako bi se produžilo po tome, teško da bi se za koju stranku moglo reći da je europska.

Hrvatska će prije dobiti predsjednicu države, nego premijerku

Kakve su šanse da Hrvatska u neko skorije vrijeme dobije premijerku ili predsjednicu države?

- Prije bi se moglo dogoditi da dobijemo predsjednicu nego premijerku. Moglo bi se dogoditi da žena ponovo preuzme neki resor koji nije tipično ženski. To smo, na kraju krajeva, već imali. Željka Antunović bila je ministrica obrane, a Marina Matulović Dropulić je i sada u Ministarstvu graditeljstva. No nisam uvjerena da imamo velike šanse dobiti premijerku.

Tako je i u svijetu?

- Kako gdje. Uglavnom lakše isplivaju žene zrelije dobi. Pogledajte argentinsku predsjednicu. Osoba je s iskustvom, nije prestara niti premlada. Ali važno je to da iza nje stoji obiteljski politički milje. Tako je bilo i sa Sirimavo Bandaranaike u Šri Lanki, Indrom Gandhi u Indiji, Benazir Bhutto u Pakistanu... Sve su se one regrutirale iz jakog obiteljskog političkog miljea. Neki govore o »prelijevanju« imidža obitelji na pojedinke koje se natječu. Argentina svjedoči o sličnom iskustvu, jer je sadašnja predsjednica, živeći uz supruga predsjednika, ušla u politiku. Kolika je njezina »specifična težina«, saznat ćemo uskoro.

Može li se to dogoditi Americi s Hillary Clinton?

- Nedavno sam bila na putovanju u Americi i evidentna je velika razlika između sjevera i juga. Na jugu kažu da bi to bila najgora, a na sjeveru da je Hillary Clinton najbolja opcija. Mislim da je Hillary Clinton izrazito educirana, sposobna i s velikim iskustvom. U politici je od onog trenutka kad se uključio njen suprug, kažu i ranije. A to je golemo iskustvo. Čini mi se da bi ona bila odlična predsjednica, ali treba vidjeti je li Amerika zrela za taj tip promjena.

Žene su spremne za svoje uloge, ali ne i društvo

Koje su skupine u našem društvu najugroženije?

- Najteže je mladim ženama koje završavaju ili koje su završile neku školu, koje ulaze u radni odnos, a odlučile su se i za obitelj. To su pokazala i europska iskustva gdje je u vezi s tim osnovna tema kako pomiriti profesionalni i obiteljski život žene. Oni planiraju i ostvaruju niz mehanizama afirmativne akcije kojima žele pomoći ženama da se snađu u tome. Ipak, koliko god da je takvim ženama teško, nećete čuti da neka mlada žena kaže da se neće školovati ili da će naći muža koji će je uzdržavati. Uostalom, sve više žena upisuje studije. Neki su fakulteti totalno feminizirani. I drugo, više žena dolazi do diplome nego muškaraca. Jednak je broj žena na razini magistratura, a na razini doktora žena su se približile muškarcima. Žene su spremne na to da će biti i majke i zaposlene. Jedini je problem što društvo malo u to ulaže i što se sve svodi na obiteljsku, odnosno individualnu organizaciju.